

« zurück blättern vor »

SZALA subst. f., ab 1490. 1) pl. ‘Waage’ – ‘waga’: 1495 RocznKraK XVI 60, STP *Item V parwe schalye et vnum magnum, item iterum vnum magnum schalye destructum, item ad magnum schalye vna quarta plumbea et alia erea.* o (†1572) 1577 3.Leop.Syr. 21 28, L *Słowa opatrzonych szalami będą ważone.* o (vor 1673) 1930 Oble. 139 *Z prawdy czy w prawdzie, niech kto, jak chce, wierza I niech to potym dalszy wiek na szalę, Weźmie, jako jest obwiniony cale, Że wyjechawszy z krolestwa swojego, Już nim pogardził i nie chce do niego.* o 1684 W.Koch.Dz.B. 76 *Jeśli tak wiele w męstwie i dzielność umiesz, Szukaj sławy, gdzie, że jej dostaniesz, rozumiesz, Żeby z twych dzieł, kiedy je położą na szale, Sądzone, czy w sromocie, czy staniesz w pochwale.* o 1785 Torz.Szkł. 120, L *Waga większa, żeby można 100 funtów razem na niéy ważyć; szale zaś do ważenia drobniejszych materyatów na tóty.* o [LBel.] 1791 Krumł.Chym. 61, L *Różne także szale i szalki do ważenia powinien mieć chymik.* – STP, CN, TR, L (pr. et tr.), SWIL, SW, DOR sowie BAN. 2) ‘jedes von zwei symmetrisch angeordneten Teilen einer Waage, wobei ein Teil für die zu wiegende Last, das andere für das Gewichtstück vorgesehen ist, Waagschale, früher Pluraletantum; auch übertr.’ – ‘każda z dwóch symetrycznie umieszczonych części wagi, przeznaczonych do umieszczania na jednej ważonego ciężaru, na drugiej odważnika, dawnej w lm.; też przen.’: 1490 Erz 105, STP *Lanx est latus discus vel scutella schalą.* o 1532 BartBydg 79, SPXVI *lances dicuntur scutellae de libra pendentes, shalye.* o 1597 GosłCast 44, SPXVI *Gdy złe z dobrym ná szalach położyż.* o (†1613) 1714 Poc. 253, L *Złoto dla próby wagi, na równéy zawiesimy szali.* o (1653–1689) 1975 Z.Mor.Wyb. 211-212 *Pojrzałam dalej, gdzie pod Niedźwiadkowym Brzuchem świeci się sprawiedliwa Waga, / Która nie ciężkim ładowna otowem / Lecz godność, cnota, dzielność i odwaga / Na jednej szali, na drugiej bogate / Kruszce, kamienie, perty, odmiennemu / Szczęściu znikome dobro na zapłatę.* o 1696 Bardz.Tr. 433, L *Na iedney rządzca świata rozłożył szali krolestwo i nienawiść.* o 1745–1756 Chm.Ateny 451 *Jeśli by zaś który Penitent nie wyznał grzechów na owej wadze, szalę iego Soqui tak na dół spuszcza, że aż z niej w przepaść pod ową skałą wpada, a ztamtąd do piekła za złą wiarę swoją.* o †1812 Tremb., Sw *Kiedy jedna pół świata na drugą się wali, ta przeważy, do której miecz przydamy szali.* o 1834 PT I 400-401, SJAM *Jak na szalach żebyśmy nasz ciężar poznali, Musim kogoś posadzić na przeciwnéj szali.* o (1885) 1948–1951 Orzesz.Broch. I 87, DOR *Wydobywał z szaf i pudełek rozmaite przedmioty, kładł je na szalach, ważył, odbierał zapłatę.* o [LBel.] 1914 Korzon Handl. 105, DOR *Ważenie pieniędzy na szalach nie zabezpieczało go od strat, zrzędzanych przez spodlenie kruszcza.* – STP,

SPXVI, MAÇZ, CN, TR, L (pr. et fig.), SWIL (fig.), SW, DOR sowie BAN. **3)** ‘Balance, Gleichgewicht’ – ‘balans, równowaga’: [hapax] 1782 Vol.Leg. 8 99, L *Granice, szala, powaga i określenie władzy rady nieuftaiącey*. – TR (eig. u. fig.), L (fig. tr.), SWIL (fig.), SW (przen.) sowie BAN. **4)** ‘Förderkorb im Grubenaufzug’ – ‘klatka windy górniczej’: [hapax] (1900) 1923 Żer.Ludzie II 144, DOR *Ubrani w grube buty, w skórzane kaftany, zapięte na sprzączki, trzymając w ręku mosiężne lampy, w których płonie knot umoczony w oleju, stanęli w szali*. – SW, DOR. ◇ **Etym:** mhd. *schale* subst. f., ‘rundes Gefäß; Waagschale; Einfassung mit Brettern, Verschalung’, LEX, nur für Inh. 1, 2. ◇ **Der:** *szalka* subst. f., 1690 SolArch 135, SP17, zuerst geb. TR, nur für Inh. 2; *szalka* subst. f., ‘eine Fischart’, (1745–1746) 1753–1756 Chmiel. 1 628, L, zuerst geb. L. ❖ Bei den Belegen von 1785 und 1791 (Inhalt 1) ist es nicht ganz sicher, ob *szale* ‘Waage’ oder ‘Schalen (Teile einer Waage)’ bezeichnet.

« zurück blättern vor »